

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Μεσοπερίοδος 2019

Εκδηλώσεις

Πέμπτη 10 και Κυριακή 13 Οκτωβρίου 2019

Σπάρτη

Κείμενο για την

Απουσία της Σπάρτης στην Μάχη του Μαραθώνος

Απόστολος Πιερρής

Σπάρτη, Αθήνα και ο Φειδιππίδης

Ο 6^{ος} αιώνας π.Χ. είναι περίοδος κρίσης. Το Ιωνικό στοιχείο, με μια σειρά μεγαλεπίβολων καινοτομιών, δημιουργεί το πρώτο συνολικό προσαρμοστικό μοντέλο της επιτυχούς μέριμνας στον χρόνο προς την αφιέρωση για την τελειότητα, την Ελληνική αιωνιότητα. Εκείνη την αφιέρωση που εκφράζει το Δωρικό βίωμα και πνεύμα, πραγματώνει αυθεντικά και καθαρά, τον 8^ο και κυρίως τον 7^ο αιώνα π.Χ. , η Σπάρτη ως ζώσα ιδέα.

Η πνοή του Δωρικού έρωτα του κάλλους γονιμοποιεί την Ιωνική ψυχή, κι έτσι γεννιέται, με διαφορές φάσεως, η φιλοσοφική σκέψη και το χρήμα, η νέα Ορφική ερμηνεία των Μυστηρίων της χθόνιας γονιμότητας και το δράμα (τραγωδία), η τυραννία και η δημοκρατία, ένας μαλακώτερος, αλλά και ευπροσηγορικώτερος, ανθρωπισμός, και μια ατονώτερη, αλλά και χαριέστερη, μορφή, η γεωμετρική πολεοδομία και η θαλασσοκρατία και η γεωπολιτική ηγεμονία.

Η Σπάρτη, στην ακμή της «ώρας» της, στο θάλλος του κάλλους της, σφίγγεται και κλείνεται και παγώνει για να διατηρήσει ανέπαφο το «τέλος» της ύπαρξης, την τελειότητα της μορφής της. **Αναλαμβάνει τιτάνιο αγώνα να μην γεράσει, να μείνει στον ανθό της νιότης της, και έτσι να αντιμετωπίσει και την Ιωνική προβολή. Τα βάζει με τον Χρόνο. Ο Διγενής έφηβος του Χρόνου και της Αιωνιότητας παλεύει με τον Θάνατο, τον Διονυσο-Άδη, στο σιδερένιο αλώνι του γίγνεσθαι. Θα χάσει στον Χρόνο και θα νικήσει στην Αιωνιότητα.**

Αλλά στον χρόνο θα χάσει και η Ιωνική σύνθεση, και μάλιστα νωρίτερα και παταγωδέστερα. Ο πλούτος φέρνει τρυφή και αδυναμία, η τυραννία και η δημοκρατία αλληλοσυμπληρούνται και αλληλοπεριχωρούνται, η πολυ-τέλεια υποσκάπτει και αντιστρατεύεται το κύριο «τέλος», η αναγέννηση των μυστηρίων δεν γαληνεύει την ανθρώπινη ψυχή που έχει δονηθεί από τον έρωτα του κάλλους, η φρόνηση δεν αρκεί να διαχειρισθεί τον χρόνο και να σταθεροποιήσει το ανθρώπινο σύστημα. Το Ιωνικό επίτευγμα καταρρέει μέσα στον αιώνα. Μετά από ένα προσωρινό και βραχύβιο συμβιβασμό με την Λυδική βασιλεία, η Ιωνία συμπεριλαμβάνεται στην Περσική Αυτοκρατορία (546 π.Χ). - Πρώτη καταστροφή της Ιωνίας (Ηρόδοτος, I, 92, 1).

Η Σπάρτη αρνείται αιτηθείσα βοήθεια στην κινδυνεύουσα Ιωνία (Ηρόδοτος, I, 152-3). Παραγγέλλει στον Κύρο να μην αναμειχθεί όμως στα Ελλαδικά πράγματα, γιατί δεν θα το παρίδει ούτε θα το ανεχθεί. **Ο πρέσβυς των Ιώνων και Αιολέων που μίλησε στους Σπαρτιάτες για να τους πείσει να βοηθήσουν, ο Πύθερμος από την Φώκαια, περιεβλήθη πορφυρά εσθήτα για να απευθύνει επίσημα τον λόγο στην πόλη της τέλειας γυμνότητας. Το νόημα της αντίθεσης Ιωνικού και Δωρικού είναι σαφές: από την μια μεριά η διακοσμητική κομψότητα της περι-**

ουσίας και της πολυ-τέλειας, από την άλλη το αυτ-ούσιο κάλλος της μονο-τέλειας.

Ο συμβολισμός επιτείνεται: λίγο πριν, το 548 π.Χ., κήκε ο πρώτος αρχαϊκός ναός του Απόλλωνος στους Δελφούς. Προειδοποίηση. Ο θεός έχει αρχίσει να θυμώνει με την κατ' εξοχήν πόλη του, με το πάγωμα της θείας μορφής. Γιατί κάθε πάγωμα στην ιστορία είναι η αρχή μετατροπής της δημιουργικής δύναμης μιας ζωντανής μορφής σε ανενεργό συντήρηση του νεκρού τύπου. Η κατάληξη του παγώματος εκείνου απέβη ολέθρια.

Η Σπάρτη υπάρχει για να μπορεί ο Όμοιος στις αγέλες του Απόλλωνα, ο πολίτης της Απέλλας, να επιτυγχάνει την τελειότητα της ανθρώπινης φύσης στην ενότητα σώματος και πνεύματος. (Cf. Πολύβιος, VI, 48-50). Για να καταστεί αυτό πραγματώσιμο, η Σπάρτη έχει μειώσει στο ελάχιστο δυνατό, συμβατό με την συνέχιση της ζωής, την μέριμνα στο χρόνο του Σπαρτιάτη και κατά τους τρεις πυλώνες της: την διαιώνιση του είδους (γενετήσια ομιλία, γάμος, οικογένεια), την επιβίωση του ατόμου και των δικών του (αγαθά, πλούτος, οικονομία), και τον ζωτικό χώρο ασφάλειας (οίκος, πόλη, εξουσία, ηγεμονία).

Η εξωτερική πολιτική διέπεται από την ίδια αρχή. Να μείνει η Σπάρτη απερίσπαστη στην ένδοξη ιδιαιτερότητά της, στην μοναδική σημασία της. Στην ακμή πραγμάτων, όταν η πόλη είναι σίγουρη για τη ταυτότητα του εαυτού της, η αρχή αυτή είναι δημιουργική: οι καλύτεροι ξένοι έλκονται από την νέα πνοή και συνεισφέρουν στο στήσιμο του άξονα του κλασσικού (Δωρικού) Ελληνισμού εκεί και στον προσδιορισμό των συστατικών μορφών του. Αργότερα, η παρακμή παραποιεί την αρχή

σε κλείσιμο, ξενοφοβία και ξενηλασία, σε στέγνωμα και αδυναμία, σε στασιμότητα και νέκρα.

Στο μεσοδιάστημα όμως μεταξύ ολοσχερούς ακμής και συνολικής παρακμής, στην περίοδο του παγώματος της μορφής για συντήρηση (~ 560 π.Χ. – 371 π.Χ.), το στρατηγικό Δόγμα της συντριπτικής υπεροχής καθολικής ισχύος βάσει της τελειότητας (η μορφολογική τελειότητα θεμελιώνει κάθε λειτουργική ικανότητα και αποτελεσματικότητα) διχάζεται σε δυο, συχνά αντίθετες, στρατηγικές. Πριν, οποιαδήποτε διαφωνία υπέκυπτε στην προφανή αποτελεσματικότητα του νέου μοντέλου. Με το να καλλιεργεί μονόχνωτα η Σπάρτη την καθαρή τελειότητα της ανθρώπινης φύσης χωρίς καμιά ουσιαστική παραχώρηση στην μέριμνα του χρόνου, γινόταν ώστε η διαχείριση του χρόνου να είναι βέλτιστη, ακόμα και σε θέματα εξωτερικών σχέσεων όπου δεν ίσχυε η αρχή της ομοιότητας στην τελειότητα η οποία συνέιχε την Σπαρτιατική κοινωνία.

Η ιδιότυπη ηγεμονία της Σπάρτης βασιζόταν στην επιρροή του κάλλους, στην πνοή του έρωτα, έρωτα πάντα του καλού. Οι άλλοι Έλληνες γενικά ντρεπόντουσαν να εναντιωθούν στην υπεροχή της τελειότητας, να κάνουν κάτι ανάξιο, δηλαδή αταίριαστο προς το όμορφο, ειδικά εμπρός στην καταυγάζουσα παρουσία του υπερθετικού κάλλους. Η αιδώς είναι η άλλη όψη του έρωτα – ο ένας ελκύει ακατανίκητα προς το κάλλος, η άλλη απομακρύνει από την ασχήμια.

Σαν αποτέλεσμα, οι άλλοι κανονικά άκουγαν την επιτακτική συμβουλή της Σπάρτης, έφθανε συχνά η άφιξη του απεσταλμένου της ιδεώδους-πραγματικής πόλης για να λυθούν τα προβλήματα. Σπανιώτερα

χρειαζόταν επίδειξη στρατιωτικής δύναμης, ήτοι βιασμός στον χρόνο εις υποταγή αντί εκούσιας και άσμενης πειθαρχίας, αντί της συνήθους ερωτικής επιρροής εξ αιώνος.

Την κατάσταση στην Σπάρτη κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο και την Ηγεμονία μετά την νίκη σε αυτόν, περιγράφει λιτά και αποκαλυπτικά ο Ξενοφών γράφοντας μετά την Μάχη των Λεύκτρων:

καὶ ἦν μὲν ὅτε ἐπεμελοῦντο ὅπως ἄξιοι εἶεν ἡγεῖσθαι· νῦν δὲ πολὺ μᾶλλον πραγματεύονται ὅπως ἄρξουσιν ἢ ὅπως ἄξιοι τούτου ἔσονται. τοιγαροῦν οἱ Ἕλληνες πρότερον μὲν ἰόντες εἰς Λακεδαιμόνα ἐδέοντο αὐτῶν ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν· νῦν δὲ πολλοὶ παρακαλοῦσιν ἀλλήλους ἐπὶ τὸ διακωλύειν ἄρξαι πάλιν αὐτούς. οὐδὲν μέντοι δεῖ θαυμάζειν τούτων τῶν ἐπιψόγων αὐτοῖς γιγνομένων, ἐπειδὴ φανεροί εἰσιν οὔτε τῷ θεῷ πειθόμενοι οὔτε τοῖς Λυκούργου νόμοις.

Λακεδαιμονίων Πολιτεία, 14, 5-7

Αυτό ήταν το αποτέλεσμα του παγώματος της μορφής στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Η Σπάρτη δεν χειρίστηκε «καλά» (δηλαδή όμορφα, Απολλώνια) τον διπολικό αγώνα με την Αθήνα, και ιδίως την ανέλπιστη (κατά την λογική του κόσμου τούτου και του άρχοντός του Χρόνου) νίκη της στον μέγα Πόλεμο, πόλεμο βασικά πολιτισμικό δύο αρχετύπων του Ελληνισμού, πόλεμο συμβολικό του Απόλλωνα και της Αθηνάς. Και ενώ Δελφικός χρησμός είχε προκαταβολικά βεβαιώσει την τελική νίκη της Δωρικής Σπάρτης στον αγώνα για την ψυχή του Ελληνισμού (ο χρησμός είχε ζητηθεί αμέσως προ της έναρξης του πολέμου, Θουκυδίδης, I, 118,3; cf. II, 54), η Σπάρτη προσέβαλε το Απολλώνιο πνεύμα, αγωνιζόμενη όχι για να το διατρανώσει στο Δωρικό κάλλος του, αλλά για να υποκαταστήσει το Αθηναϊκό στην

πολιτική ηγεμονία της Ελλάδας. Αναμείχθηκε στην μέριμνα, την ανήσυχη φροντίδα, του χρόνου (οικο-γένεια, οικο-νομία, οικείο κράτος) εις βάρος του «τέλους» της αιωνιότητας (της ασυμβίβαστης, αλλά ησυχαστικής, επιδίωξης τελειότητας στο ιδεώδες του κάλλους) και εφθάρη.

Παραβαίνει, ευθύς μετά τον θρίαμβό της στον χρόνο, τον χρησμό του Απόλλωνα για την «Χωλή Βασιλεία» (No. 112 Parke-Wormell; Ξενοφών, *Ελληνικά*, III, 3, 1-4; Πλούταρχος, *Αγησίλαος*, 3-4,1; Λύσανδρος, 22, 6-13; Παιανίας, III, 8, 7-10). Ο βεβαιωμένος από μητέρα και αναγνωρισμένος από πατέρα Λεωτυχίδης, γιος του βασιλέως Άγι, κηρύσσεται νόθος, και ο χωλός Αγησίλαος βασιλεύει, υπό την καθοδήγηση του Λύσανδρου, εκφραστή της ηγεμονικής στρατηγικής. **Αθετείται έτσι κατάφωρα (και μάλιστα κατ' εξαίρεση χωρίς να ζητηθεί Πυθικός χρησμός [Παιανίας, III, 8, 10], όπως έκανε πάντα η Σπάρτη για κάθε πρόβλημα), η ιδέα του κάλλους: ο Αγησίλαος απαγόρευσε να γίνει γλυπτή ή ζωγραφική εικόνα της μορφής του γιατί, πέραν της χωλότητάς του, ήταν λίγος στο σώμα και ευκαταφρόνητος στην όψη (Πλούταρχος, Αγησίλαος, 2, 4).**

Και εάν ακόμη ο πραγματικός βιολογικός πατέρας του Λεωτυχίδη ήταν ο Αλκιβιάδης κατά την παραμονή του στην Σπάρτη (όπως εφημολογείτο και ο ιστορικός Δούρις ανέφερε [FGrH 76F69], Πλούταρχος, *Αγησίλαος*, 3, 1-3; *Αλκιβιάδης*, 23, 7-9; Αθήναιος, IB, 535B), με τον παραμερισμό του νεαρού από τον θρόνο αθετείται επίσης και το Σπαρτιατικό ήθος, που λόγω του ευγονικού προσανατολισμού της οικογένειας επέτρεπε κατά περίπτωση στην γυναίκα η οποία συλλαμβάνει ισχυρή έλξη προς καλόν καγαθόν νέον να τεκνοποιεί από αυτόν, αναγνωριζομένου του τέκνου από τον άνδρα της γυναίκας ως ιδίου (Πλούταρχος, *Λυκούργος*, 15, 11).

Στην περίπτωση λοιπόν της χωλής βασιλείας παραβαίνεται χρησμός του Απόλλωνα, το Δωρικό ιδεώδες του κάλλους και ο Λυκούργειος «κόσμος» της κοινωνίας, ακριβώς όπως ο Ξενοφών χαρακτηρίζει την Σπάρτη της εποχής του, ότι δεν προσέχει ούτε τον θεό της ούτε τον νομοθέτη της. Τονίζοντας την αναπόφευκτη αλληλουχία των πραγμάτων, ο Ξενοφών τελειώνοντας την διήγηση για την διαδοχή του Άγι, αρχίζει την εξιστόρηση της συνομωσίας του Κινάδωνος (399 π.Χ., Ξενοφών, *Ελληνικά*, III, 3, 4sqg.).

Για δε την υποκρισία ή φρονιμάδα του Λύσανδρου, να βοά για την γνησιότητα του σπέρματος των Ηρακλειδών, ενώ επεδίωκε την κατάργηση της κληρονομικής βασιλείας και το άνοιγμά της στους άριστους, ακριβώς γιατί όπως υπεστήριζε δεν χρειάζεται η Σπάρτη τους απογόνους του Ηρακλή αλλά άνδρες σαν τον Ηρακλή (Πλούταρχος, *Λύσανδρος*, 24, 2 – 26; 30, 3-5; Έφορος, FGrH 70F207) το μόνο αρμόζον σχόλιο είναι ότι ο μόχθος για εξουσία διαφθείρει τον αγώνα της τελειότητας, και η μέριμνα του χρόνου αντιστρατεύεται το σωτήριο της πραγματικής ολοκλήρωσης στην αιωνιότητα.

Προς τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. η Σπάρτη, υπό την Ιωνική σοφία του Χίλωνος, παγώνει για να συντηρήσει στον χρόνο την ακμή της τελειότητας της. Δυο αιώνες μετά η Σπάρτη είχε βυθιστεί στην παρακμή της, υπό την ηγεσία του χωλού βασιλιά, του εξαιρετικά φρόνιμου, ικανού και σοφού τα πρακτικά Αγησίλαου.

Η Σπάρτη ανθεί στην αιώνια εορτή του κάλλους, στην παιδιά του πρωθήβη Άνακτα. Η σοβαρή απασχόληση με τον χρόνο την καταστρέφει. Δεν θα άφηνε ο Απόλλων να επιτύχει η Σπάρτη εκεί που ο Έκατος προκάλεσε την αποτυχία της Αθήνας. Ο Απόλλων βασιλεύει

χωρίς να ασχολείται με την βασιλεία του: τα εν τω χώρῳ και χρόνῳ, κόσμος και ιστορία, δομούνται ερῶντα αὐτόν θέλοντας μη θέλοντας, γνωρίζοντας ἢ ἀγνοώντας, εἰς ἀπείκασμα τοῦ κάλλους του. Ακριβῶς ὅπως στο ἐμβληματικό ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς στήν Ολυμπία το ἀνθρώπινο πάθος τῆς ὑπαρξῆς, ἡ ἀρπαγή, ὁ βιασμός, ἡ ἀγρία πάλη και ὁ φόνος τῆς Κενταυρομαχίας, μετουσιώνονται ἀναλαμβάνοντας τὴν μορφή τοῦ κάλλους που ἀπερίσπαστος και ἀδιάφορος γιὰ το γίγνεσθαι στήν θεία του τελειότητα ἐπιδεικνύει ὁ Ἀπόλλων σὸν ἀξονα που κρατᾷ ὀρθό τὸ παν, σὸ κέντρο τοῦ αετώματος. Εξ ἄρτου και οἴνου κοσμικοῦ, σῶμα και αἷμα θεοῦ.

Στὴν πρώτη φάση μετὰ τὸ «πάγωμα» διαμορφώνονται με σαφήνεια δυο γραμμὲς ἐξωτερικῆς και στρατιωτικῆς πολιτικῆς, που υπήρχαν μεν και πρωτύτερα χωρίς ὅμως νὰ συνιστοῦν συστηματικά δυο διαφορετικὲς, και ἀντίθετες, στρατηγικὲς.

Ἡ μία ἐπιμένει στήν ἀγλαή στρατηγική ἀπομόνωση, στήν μὴ ἀνάμειξη τῆς Σπάρτης σὲς ἐσωτερικὲς και ἐξωτερικὲς τριβὲς και διεκδικήσεις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, στήν ἐλάχιστη ἀπασχόληση με τὴν ἐπιβολὴ τάξης σὸν κόσμῳ.

Ἡ ἄλλη διεκδικεῖ τὴν ἡγεμονική περιωπή με ἐνεργητικώτερη και συστηματικώτερη παρεμβατικότητα σὲς ἐξελίξεις τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου.

Και οι δυο αποβλέπουν αρχικά στον αυτό σκοπό, την αφιέρωση της Σπάρτης στην Απολλώνια αποστολή της. Αλλά όπως συνήθως αυτό που αρχίζει σαν αναγκαίο κακό καταλήγει να γίνεται αυτοσκοπός, με πρόφαση μόνον την εξυπηρέτηση του θεμελιώδους «τέλους».

Ο ναός του Απόλλωνος στους Δελφούς κατεκαύθη το 548 π.Χ. (Παυσανίας, Χ, 5, 5). Ο Φιλόχορος κατέγραψε την φημολογία ότι ο ναός πυρπολήθηκε με υποκίνηση από τους Πεισιστρατίδες της Αθήνας (Φιλόχορος, FGrH 328F115 = Σχόλια εις Πίνδαρο, Πυθιονικό VII, 9b). Ίσως υπόκειται αντιτυραννικό μένος στην πληροφορία. Ο Ηρόδοτος γράφει χωρίς συζήτηση ότι ήταν ατύχημα (II, 180). Οι Αμφικτύονες προκήρυξαν την κατασκευή του νέου αρχαϊκού ναού αντί 300 ταλάντων, το τέταρτο των οποίων χρημάτων θα κατέβαλαν οι Δελφοί, το δε υπόλοιπο θα συνεισέφεραν δωρεά οι διάφορες πόλεις μετά από αμφικτυονική περιοδεία συλλογής. Ως και ο Φαραώ της Αιγύπτου Άμασις συνέδραμε και οι Έλληνες της Αιγύπτου. Το έργο προχωρούσε όμως λίγο και αργά, αν καν είχε ουσιαστικά αρχίσει, πιθανώς λόγω βραδύτατης εισροής πόρων. Μετά την δολοφονία του Ιππάρχου από τον Αρμόδιο και τον Αριστογείτονα (514 π.Χ.), και ενώ απέτυχε η ακολουθήσασα επιχείρηση ανατροπής του τυραννικού καθεστώτος στην Αθήνα (Λειψύδριον), οι εξόριστοι Αλκμεωνίδες, πάμπλουτη οικογένεια, αναλαμβάνει την εργολαβία του έργου. Υπερβαίνει επί τα βελτίω τους όρους της συγγραφής υποχρεώσεων σε διάφορα σημεία και πρωτίστως ποιώντας το εμπόσθιο τμήμα του ναού από Πάριο μάρμαρο αντί του παρόλιθου της σύμβασης. (Ηρόδοτος, V, 62).

Κατά τους Αθηναίους, οι Αλκμεωνίδες δωροδόκησαν την Πυθία να εκφέρει χρησμό προς τους Λακεδαιμόνιους προτρέποντας την απελευθέρωση των Αθηνών. Αυτό θα το λέει η μερίδα του Περικλή. Το

πιθανό είναι η εργολαβία των Αλκμεωνιδών και οι στενές σχέσεις που ανέπτυξαν με την Δελφική ηγεσία και το Αμφικτυονικό συμβούλιο να έπαιξαν τον ρόλο τους με ή χωρίς πρόσθετο δέλεαρ. Πάντως ο Ηρόδοτος αναφέρει την συναλλαγή σαν γεγονός: *πυθόμενοι γὰρ Λακεδαιμόνιοι [αργότερα] τὰ ἐκ τῶν Ἀλκμεωνιδῶν ἐς τὴν Πυθίην μεμηχανημένα καὶ τὰ ἐκ τῆς Πυθίης ἐπὶ σφέας τε καὶ τοὺς Πεισιστρατίδας...* (V, 90, 1). Τα σχετικά Πυθόχρηστα αποκαλούνται εκ των υστέρων από τους Σπαρτιάτες επίσημα «**κίβδηλες μαντείες**» (Ηρόδοτος, V, 91, 2).

Η Πυθία επίμονα εκφέρει επανειλημμένα χρησμούς για το ίδιο θέμα. Οι Σπαρτιάτες, αν και συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς ξενίας προς τους Πεισιστρατίδες, δεν παρακούουν ποτέ μέχρι τότε ακόμη τον Απόλλωνα. Στέλνουν μια μικρή δύναμη δια θαλάσσης, με στρατηγό έναν πολίτη, τον Αγχιμόλιο, και όχι βασιλέα. Είναι συνηθισμένοι να υπακούονται χωρίς συζήτηση και χωρίς ιδιαίτερη βία. Ίσως πιστεύουν και ότι οι Αθηναίοι θα στραφούν κατά του τυράννου Ιππία. Αλλά οι Πεισιστρατίδες οργανώνουν μείζονα άμυνα προσεταιριζόμενοι Θεσσαλική συμμαχία με το φημισμένο ιππικό της. Κανένας άλλος από την κυρίως Ελλάδα δεν αντιστρατεύεται την Σπάρτη για λογαριασμό άλλου. Οι λίγοι Λακεδαιμόνιοι, όσοι οπλίτες χωράνε σε μερικά πλοία, ηττώνται, φονεύονται και αιχμαλωτίζονται. (Ηρόδοτος, V, 63).

Η Σπάρτη αποφασίζει κανονική εκστρατεία δια ξηράς υπό τον βασιλέα Κλεομένη. Το σώμα μπαίνει στην Αττική. Οι Θεσσαλοί ιππείς διαλύονται στην πρώτη κρούση, και φεύγουν κατ' ευθείαν για Θεσσαλία χωρίς αναπαυμό (Ηρόδοτος, V, 64). Οι Πεισιστρατίδες κλείνονται στην Ακρόπολη. Αλλά όπως παρατηρεί ο Ηρόδοτος (V, 65), **οι Σπαρτιάτες είναι ανυπόμονοι όταν ασχολούνται σοβαρά με όποιον από τους τρεις πυλώνες της μέριμνας του χρόνου. Δεν έχουν χρόνο να χάνουν για τον**

χρόνο και τα του χρόνου. Είναι αφιερωμένοι στην εορταστική παιδιά του κάλλους, στην εναρμόνιο ένταση της τελειότητας, στον ησυχασμό της αιωνιότητας. Μετά από λίγες μέρες γύρο από την Ακρόπολη, αφού θα προκαλέσουν και δεν θα βρουν ανταπόκριση γιατί κανένας δεν θα σηκώσει το γάντι της υπεροχής τους, θα βαρεθούν και θα φύγουν. Ένα τυχαίο γεγονός κάνει την τροπή. Συλλαμβάνονται τα παιδιά των Πεισιστρατιδών που για ασφάλεια είχαν σταλεί στην Αττική ύπαιθρο. Έτσι συνάπτεται συμφωνία να πληρώσουν οι πολιορκημένοι λύτρα για τα παιδιά και να φύγουν σε 5 ημέρες από την Αττική. Ο Ιππίας μένει λίγο περισσότερο χωρίς εξουσία και αναχωρεί υπόσπονδος (Θουκυδίδης, VI, 59). Τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα το καλοκαίρι του 510 π.Χ.

Στην Αθήνα μετά την ανατροπή της τυραννίας ξεσπά αγώνας πολιτιστικός, κοινωνικός και πολιτικός. Η παλαιά τάξη πραγμάτων εκφράζεται από την παράταξη των γαιοκτημόνων με αρχηγό τον Ισαγόρα. Η Ιωνική παράδοση είναι έντονη σε αυτούς, πολιτικά δε είναι ολιγαρχικοί. Πολιτικά είναι δυνάμει φιλολάκωνες, πολιτιστικά δε Ιωνίζουν. Η νέα οικονομική τάξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου εκφράζεται από τους Αλκμεονίδες με αρχηγό τον Κλεισθένη. Για να προσεταιρισθεί τον λαό ο Κλεισθένης εισάγει δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, ενώ σπάει την παραδοσιακή επιρροή του πάτριου καθεστώτος καταργώντας την διαίρεση των πολιτών σύμφωνα με τις αρχέγονες Ιωνικές φυλές και υποκαθιστώντας την με μια νέα δεκαπλή διαίρεση υπό αρχηγέτες ήρωες επιλεγμένους από το μαντείο των Δελφών εξ υποβληθέντος καταλόγου. Η Απολλώνια κύρωση, και η γενικότερη έμφαση στο Δελφικό κέντρο, σηματοδοτεί μια τροπή πολιτισμικού εκδωρισμού των Αθηνών, γρήγορα εμφανή στην γλυπτική και εν συνεχεία στην αρχιτεκτονική. Την τάση περιφρόνησης του Ιωνικού από

τον Κλεισθένη επισημαίνει ο Ηρόδοτος («υπεριδών Ιωνας», V, 69, 1). Για να ελαχιστοποιήσει την πατροπαράδοτο εξάρτηση των πολιτών από τα γένη και τις παλαιές δομές συνάφειας, ο Κλεισθένης επιβάλλει την γεωγραφική διαίρεση των Αθηναίων πολιτών κατά τοπικούς Δήμους. Η αρχή της τοπικότητας μπαίνει στην ονοματοθεσία των πολιτών: όνομα, πατρώνυμο, δημοτικό. (Ηρόδοτος, V, 66-69).

Η παρεμβατική ηγεμονική στρατηγική γραμμή εξωτερικής πολιτικής στην Σπάρτη συνήθως συνδυάζεται με το πάγωμα της μορφής και τον μηχανικό συντηρητισμό που αυτό προκάλεσε. Αντί να ικανοποιηθεί από την Δωρική τροπή της νέας κατάστασης στην Αθήνα, ο Κλεομένης προτιμά την ολιγαρχική και Ιωνική παράταξη. Πρώτη συνέπεια του συντηρητικού «παγώματος»: σύγχυση προτεραιοτήτων. Έρχεται στην Αθήνα το 508 π. Χ. με μια μικρή δύναμη λίγων ανδρών («οὐ σὺν μεγάλη χειρί», Ηρόδοτος, V, 72, 1) για να επιβάλλει τον Ισαγόρα. Εξορίζει 700 οικογένειες αντιφρονούντων από την Αθήνα, προεξεχόντως δε τους «εναγείς» Αλκμεωνίδες, και επιζητεί να καταργήσει την Βουλή. Αλλά η Βουλή αντιστέκεται, συσπειρώνονται οι πολίτες, και ο Κλεομένης κλείνεται με τον Ισαγόρα, τους Σπαρτιάτες και τους οπαδούς του Ισαγόρα στην Ακρόπολη. Και ο μεν Κλεομένης με τους Σπαρτιάτες και τον Ισαγόρα φεύγουν υπόσπονδοι, οι δε λοιποί θανατώνονται από τους Αθηναίους. (V, 69-72). Οι Αθηναίοι στέλνουν πρέσβεις στις Σάρδεις ζητώντας Περσική συμμαχία. Οι Πέρσες την δίνουν υπό τον όρο να προσφέρουν γην και ύδωρ στον Μεγάλο Βασιλέα. Οι πρέσβεις συμφωνούν, με δική τους πρωτοβουλία, λέει ο φιλαθήναιος Ηρόδοτος (V, 73).

Η Αθήνα φανερά πια αποκλίνει από το σύστημα ισχύος του Ελλαδικού χώρου με την *sui generis* πρωτοκαθεδρία και άτυπη ηγεμονία της Σπάρτης.

Ο Κλεομένης αναλαμβάνει να διορθώσει το λάθος της πρώτης του παρέμβασης στα Αττικά πράγματα. Συγκαλεί συναγερμό όλων των συμμάχων. Η Πελοπόννησος συμμετέχει χωρίς να γνωρίζει εναντίον τίνος θα στραφεί η Σπάρτη. Οι δυο βασιλείς ηγούνται αυτοπροσώπως, Κλεομένης και Δημάρατος (506 π.Χ.). Η μεγάλη στρατιά εισβάλλει στην Ελευσίνα, ενώ ταυτόχρονα Βοιωτοί εισβάλλουν από βορρά και Χαλκιδείς λυμαίνονται τα ανατολικά παράλια της Αττικής. Οι Αθηναίοι στρέφονται στην Ελευσίνα, να αντιμετωπίσουν τον μέγιστο κίνδυνο. Δεν ορρωδούν.

Οι δυο γραμμές στρατηγικής της Σπάρτης συγκρούονται στα πρόσωπα των δυο βασιλέων. Ο Δημάρατος εκφράζει την αρχή της ένδοξης απομόνωσης στην εξωτερική πολιτική, καθώς και την Λυκούργεια ρήτρα της μη συνεχούς πολεμικής δράσης, ιδίως για το ίδιο θέμα. Η αντιδικία των βασιλέων ανάβει τις διαφωνίες των συμμάχων. Πρώτα οι Κορίνθιοι μεταστρέφονται και αποχωρούν. Μετά ό ίδιος ο Δημάρατος δημοσιοποιεί την διαφωνία του φεύγοντας. Τέλος οι λοιποί σύμμαχοι βλέποντας την διάσταση των βασιλέων αποχωρούν και αυτοί. Ο Κλεομένης εγκαταλείπεται ατιμωτικά.

Οι Αθηναίοι στρέφονται αμέσως κατά Χαλκιδέων και Βοιωτών, καταγάγουν δε συντριπτικές νίκες κατά αμφοτέρων χωριστά την ίδια ημέρα. (Ηρόδοτος, V, 74-77).

Οι Βοιωτοί ζητούν την συνδρομή της Αίγινας κατά των Αθηναίων, η οποία και παρέχεται (Ηρόδοτος, V, 89). Αρχίζει η αυξανόμενη ένταση στις

σχέσεις των δύο γειτονικών δυνάμεων που καταλήγει στον πόλεμο πριν την Μάχη του Μαραθώνος. Οι Αθηναίοι ετοιμάζονται να στραφούν και εναντίον των νέων αντιπάλων. **Η συγκρουσιακή πολιτική της Αθήνας, η έλλειψη συνεννόησης προς την ευεργέτιδα πόλη και η ανερχόμενη προοπτική της στην κλίμακα ισχύος, ανησυχούν την Σπάρτη.** [οι Λακεδαιμόνιοι] ... *συμφορὴν ἐποιεῦντο διπλήν, ὅτι τε ἄνδρας ξείνους σφίσι ἐόντας ἐξεληλάκεσαν ἐκ τῆς ἐκείνων, καὶ ὅτι ταῦτα ποιήσασι χάρις οὐδεμία ἐφαίνετο πρὸς Ἀθηναίων* (V, 90,1). Χρησιμοί που ο Κλεομένης βρήκε στην Ακρόπολη προανήγγειλαν πολλά και φοβερά από τους Αθηναίους για την Σπάρτη. *τότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς* [από την Ακρόπολη] *καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὥρων αὐξομένους καὶ οὐδαμῶς ἐτοίμους ἐόντας πείθεσθαι σφίσι...* (V, 91, 1).

Ο Κλεομένης αναστρέφοντας πορεία επιχειρεί να επανεγκαταστήσει τον Ιππία στην Αθήνα. **Επιχειρεί συνέχεια να διορθώνει λάθη εξωτερικής πολιτικής με άλλα λάθη.** Συγκαλείται συνέδριο των συμμάχων, όπου όμως το κοινό αίσθημα είναι αρνητικό για την Σπάρτη. Τον αντίλογο αναλαμβάνει να εκφέρει ο Κορίνθιος εκπρόσωπος Σωκλῆς. Επικεντρώνεται στον παραλογισμό να υποστηρίζει η Σπάρτη τυραννικό καθεστώς και να προσπαθεί να το επιβάλλει σε άλλη πόλη, ενώ η ίδια απολαμβάνει την ορθή πολιτεία. (V, 91-92). Βέβαια η Κόρινθος βλέπει στην άνοδο της Αθήνας και στην ανεξάρτητη πολιτική της έναν καλοδεχούμενο έλεγχο της απόλυτης υπεροχής της Σπάρτης. Σωστά ο Ιππίας απαντώντας στον Σωκλή τον προειδοποίησε για το τι έχει να υποστεί η Κόρινθος από την άνοδο της νέας Αθήνας. Μετά 60 χρόνια η Κόρινθος γίνεται ο κύριος εκπρόσωπος της πολιτικής πολέμου προς την Αθήνα και μοχλός πίεσης προς την Σπάρτη για την κήρυξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Αλλά οι Σύμμαχοι από την στιγμή που μια ισχυρά πόλη τόλμησε να εκφράσει φανερά διαφωνία προς την καθέδρα

της Σπάρτης, συντάσσονται με την Κόρινθο. (V, 93). **Η πολιτική του Κλεομένη είχε σαν συνέπεια και ρωγμή στην αυτόματη συνοχή της Σπαρτιατικής Συμμαχίας.**

Δεν λείπουν διεθνείς υποστηρικτές στον Ιππία. Αλλά αυτός από την Σπάρτη πάει στην πατρική κτήση του Σιγείου, στα Στενά της Τρωάδος. Συνεργάζεται με τον Αρταφέρνη, σατράπη στις Σάρδεις, και συνάπτει προσωπική συμμαχία με τους Πέρσες. Οι Αθηναίοι ανησυχούν και στέλνουν πρεσβεία στον Αρταφέρνη, να μην πεισθεί από του φυγάδες. **Αλλά η Περσική πολιτική έχει διαμορφωθεί από τον Δαρείο. Η αυτοκρατορία οδεύει στην οικουμενική της διάσταση, πρώτη ενεργός παγκοσμιοποίηση της ιστορίας.** Ο Αρταφέρνης λέει στους πρέσβεις ότι εάν οι Αθηναίοι θέλουν να σωθούν να δεχθούν πίσω τον Ιππία. (V, 96). **Η στρατηγική που θα καταλήξει στον Μαραθώνα έχει συσταθεί και λειτουργεί.**

Τα γεγονότα αυτά εξελίσσονται το 501-500 π.Χ. Ταυτόχρονα, γίνονται οι διεργασίες που ωδήγησαν στην Ιωνική Επανάσταση και την δεύτερη καταστροφή της Ιωνίας μισό περίπου αιώνα μετά την πρώτη. Διοργανωτής της εξέγερσης στάθηκε ο Αρισταγόρας τυραννέων Μιλήτου στην θέση του τυράννου Ιστιαίου. Το 500 π.Χ. ο Αρισταγόρας πηγαίνει στην Σπάρτη ζητώντας βοήθεια για την απελευθέρωση της Ιωνίας. Με φρόνηση και πρακτική σοφία, με γεωγραφική ακρίβεια στην επιστημονική περιγραφή των τόπων (κουβαλούσε ο Αρισταγόρας και χάλκινο μοντέλο της γνωστής και πολιτισμένης οικουμένης), επιχειρηματολογεί προς τον Κλεομένη για την ορθότητα, ευκολία και ωφέλεια του εγχειρήματος. Οι θεοί θα είναι ευμενείς στον αγώνα απελευθέρωσης Ελλήνων από την πρωτεύουσα δύναμη της Ελλάδας την Σπάρτη. Οι βάρβαροι δεν κατέχουν την τέχνη του οπλικού πολέμου,

ούτε την Ελληνική πολεμική αρετή στην οποία εξέχουν οι Σπαρτιάτες. Τα στίφη θα είναι εύκολη λεία των συντεταγμένων ανδρών. Και ο αμύθητος πλούτος της Ασίας θα βρεθεί στα πόδια της Σπάρτης. Γιατί να σπαταλιέται η υπέρτατη αξία της Σπάρτης σε επιβολές προς τους Μεσσηνίους, τους Αρκάδες ή τους Αργείους, που δεν έχουν τίποτα σημαντικό να δώσουν, όταν μπορεί να άρχει η πόλη της Ασίας όλης, όπου βρίσκεται ο πολιτισμός του πλούτου και της εξουσίας; (V, 49).

Ο Κλεομένης δεν λέει τίποτα. Θα το σκεφθεί και θα απαντήσει σε δυο μέρες. Συναντώνται λοιπόν την τρίτη. Ο Κλεομένης κάνει μια μόνο ερώτηση: πόσων ημερών δρόμος είναι από την παραλία της Ιωνίας στο Αιγαίο πέλαγος μέχρι την έδρα του Μεγάλου Βασιλέως; Ο Αρισταγόρας απαντά ότι η άνοδος είναι τριών μηνών, και αρχίζει να διεξοδεύει τα επιχειρήματα κατά την πειθώ των λόγων. Αλλά ο Κλεομένης τον διακόπτει χωρίς άλλο και του λέει απλά: **Ω ξένε Μιλήσιε, μέχρι το βράδυ να έχεις φύγει από την Σπάρτη. Δεν είναι καλός λόγος που λες στους Λακεδαιμόνιους να τους πας δρόμο τριών μηνών από την θάλασσα.** Και πάει σπίτι του. Τον ακολουθεί ο Αρισταγόρας με ικεσία και δωροδοκία. **Ο αμίμητος συνδυασμός, πειστικής επιχειρηματολογίας, εκλιπάρησης και συναλλαγής δεν πιάνει.** (V, 50-51).

Τι προς Λακεδαιμονίους η ευκολία μιας δράσης και ο πλούτος που θα προκύψει και η εξουσία που θα προσκτηθεί; Ποιο το όφελος αν δεν συντείνει στην τελειότητα της μορφής του ανθρώπου; Τι αξία έχουν τα αγαθά του χρόνου μπροστά στην αιωνιότητα του κάλλους;

Αλλά η Αθήνα πείσθηκε από την Ιωνική επιστημονικότητα του Αρισταγόρα. Τους είπε ότι η Αθήνα είναι μητρόπολις της Μιλήτου. Τους κολάκευσε. Τους υποσχέθηκε τα πάντα για να τους πείσει τους

Αθηναίους μέχρι που τα κατάφερε. **Και ο Ηρόδοτος σχολιάζει ότι είναι άρα ευχερέστερο να παρασύρεις πολλούς παρά ένα, αφού ο Αρισταγόρας δεν κατάφερε να παραπλανήσει τον Κλεομένη, αλλά τα κατάφερε με τρεις μυριάδες Αθηναίους.** Οι εκβαλλόντες την τυραννία αφ' εαυτών προσεταιρίζονται τον τύραννο της Μιλήτου. Δεν είναι τυχαίο ότι οι Πέρσες επιβάλλουν δημοκρατικά καθεστώτα όπου ισχύουν στον Ελληνικό χώρο. Αλλά προεξέχουσα αρχή της Αθήνας είναι η συγκρουσιακή πολιτική σε κάθε ευκαιρία για μια ανερχόμενη δύναμη με ισχυρές προδιαγραφές. Οι Αθηναίοι συντρέχουν με 20 τριήρεις και τους αντίστοιχους οπλίτες. **Αυτές οι τριήρεις εγένοντο αρχή κακών για Έλληνες και Βαρβάρους επισημαίνει ο Ηρόδοτος.** (V, 97).

Το 499 π.Χ. πρώτο έτος του Ιωνικού πολέμου, συμβαίνει μια ευκαιριακή επιτυχία για τις συμμαχικές δυνάμεις. Προελαύνουν στο εσωτερικό τις Λυδίας, καταλαμβάνουν και πυρπολούν τις Σάρδεις. Κατακαίνε και το ιερό της Κυβήβης, για την οποία πράξη οι Πέρσες αντεκδικούνται μετά πυρπολώντας Ελληνικά ιερά. Η Αυτοκρατορία δεν περιμένει τέτοιο απονενομημένο διάβημα. Αμέσως μετά Περσικές δυνάμεις συγκεντρώνονται, καταδιώκουν τους Έλληνες, συνάπτεται μάχη παρά την Έφεσο, όπου οι Σύμμαχοι ηττώνται συντριπτικά. (V, 99-102).

Οι Αθηναίοι ευθύς αποχωρούν από την Συμμαχία. (V, 103, 1). Οι Ίωνες συνεχίζουν τον αγώνα αφού έχουν εκτεθεί ανεπανόρθωτα. Η επανάσταση κράτησε 6 χρόνια. Η κατάληξη (494 π.Χ.) ήταν τραγική: η άλωση της Μιλήτου, ο φόνος των περισσότερων ανδρών, ο εξανδραποδισμός γυναικών και παιδιών, η σύληση και εμπρησμός του ιερού στα Δίδυμα. **Δελφικός χρησμός είχε προείπει τον όλεθρο κατηγορώντας την Μίλητο για κακομηχανία.** (VI, 18-20). Ο Απόλλων λέει σε κάθε περίπτωση να κρατηθεί ο Ελληνισμός μακριά από την

λογική του χρόνου, την διαχείριση προς επιτυχία στον χρόνο, την πρακτική σοφία.

Η σύγκρουση, και οι πρώτες προσπάθειες σύγκρασης της αρχής της απόλυτης δύναμης (Περσική Αυτοκρατορία) με την αρχή του αιώνιου «τέλους» του κάλλους (Ελληνικό σύστημα υπό την Σπάρτη), του κεραυνού με το άνθος, είναι μια τιτανική περίοδος φοβερή και ωραία. Ο Ηρόδοτος (VI, 98) σχολιάζει ότι επί των τριών γενεών Δαρείου, Ξέρξη και Αρταξέρξη έγιναν περισσότερα κακά στην Ελλάδα από όσα συνέβησαν 20 γενεές πριν τον Δαρείο, κακά είτε από τους Πέρσες είτε από των κορυφαίων Ελληνικών πόλεων εριζουσών περί της «Αρχής», της ηγεμονικής εξουσίας. 3 γενεές υπολογίζει ο Ηρόδοτος 100 χρόνια, και έτσι βγαίνει, από την ανάρρηση του Δαρείου στον θρόνο (522 π.Χ.) μέχρι τον θάνατο του Αρταξέρξη (425/4 π.Χ.). Με την στρατηγική οικουμενικής αυτοκρατορίας του Δαρείου αρχίζει η σοβαρή «συμπλοκή» Περσίας και Ελλάδος, ως φορέων των δύο βασικών πολιτισμικών αρχών. Ο Ελληνισμός υποφέρει όταν εγκαταλείπει το Απολλώνιο πνεύμα και ορέγεται την μέριμνα του χρόνου στην οξύτερη μορφή της, την βούληση για δύναμη και εξουσία και ηγεμονία. 20 γενεές (666 2/3 έτη) πριν τον Δαρείο πάει στο 1189 π.Χ., εποχή ορόσημο της Καθόδου των Δωριέων (χρονολόγηση κατά Ηρόδοτο; Cf. H. F. Clinton, *Fasti Hellenici*, vol. I, pp. 132 - 3, note p).

Η στρατηγική του Δαρείου συνίσταται στην οικουμενική ολοκλήρωση σε αυτοκρατορία. Έχοντας εξασφαλίσει τα πλευρά προς τα κεντρικά και βόρεια των Βαλκανίων, ζητεί την εκούσια συμπερίληψη Ελλαδικών πόλεων στο παγκόσμιο σύστημα. Αποστέλλει το 491 π.Χ. πρέσβεις αιτώντας γην και ύδωρ. Όλες οι νησιωτικές πόλεις και πολλές από τις στεριανές παρέχουν την υποταγή. Δεν σημαίνει πολλά

πράγματα για αυτές όσο κρατάνε τον «τρόπο» τους ανεπηρέαστο. Η Αίγινα είναι από τις σημαντικότερες που δέχονται την συμπερίληψη. Η Αθήνα το εκλαμβάνει ως άμεσο απειλή στρεφόμενη κατ' αυτής. Προσφεύγει στην Σπάρτη κατηγορώντας την Αίγινα. Ο Κλεομένης αναλαμβάνει δράση πηγαίνοντας στην Αίγινα. Ο Δημάρατος γνωστοποιεί στους Αιγινήτες την αντίθεσή του στην πολιτική του Κλεομένη. Ο Κλεομένης αναγκάζεται άλλη μια φορά να αποχωρήσει και από εδώ ατιμωτικά. (VI, 48-50).

Η αντιπαράθεση των δυο βασιλέων φθάνει στα άκρα. Ο Κλεομένης για να εκθρονίσει τον Δημάρατο τον κατηγορεί ως νόθο. Οι Σπαρτιάτες ζητούν Δελφικό χρησμό. Ο Κλεομένης προσεταιρίζεται τον Κόβωνα, μέγα ισχύοντα προύχοντα των Δελφών, αυτός δε πείθει την Πυθία Περίαλλο να κηρύξει τον Δημάρατο μη γνήσιο. Η σκευωρία απεκαλύφθη, ο Κόβων εξορίστηκε και η Περίαλλος επαύθη της τιμής. Αλλά πριν φανερωθεί η σκευωρία, ο Δημάρατος εκθρονίζεται. (VI, 61-69. – Για το τέλος του Κλεομένη, 491 π.Χ., VI, 74-75; 84).

Ο Λεωτυχίδης που διεδέχθη τον Δημάρατο συμπράττει φυσικά με τον Κλεομένη στην τιμωρία της Αίγινας. Και με τους δυο βασιλείς παρόντες, οι Αιγινήτες πειθαναγκάζονται να υπακούσουν. Παραδίδουν τους 10 επιφανέστερους και ισχυρότερους προύχοντες στους εχθρούς τους Αθηναίους ως εγγύηση καλής συμπεριφοράς. (VI, 73). Πεθαίνει όμως ο Κλεομένης παραφρονήσας και αυτοχειριασθείς με φρικτό τρόπο, μάλλον λίγο πριν την μάχη του Μαραθώνος. Τον διαδέχεται ο Λεωνίδας, αδελφός του Κλεομένη από άλλη μητέρα.

Οι εχθροπραξίες μεταξύ Αίγινας και Αθήνας συνεχίζονται αδιαλείπτως αυτήν την περίοδο. Στην Σπάρτη κατηγορείται ο Λεωτυχίδης για την συνέργειά του στα Αιγινητικά του Κλεομένη. Αποφασίζεται να δοθεί έκδοτος στους Αιγινήτες ως αντάλλαγμα για να επιτύχουν την απόδοση των ομήρων τους στην Αθήνα. Αποφεύγεται τέτοια ταπείνωση λόγω Αιγινητικής φρονιμάδας, αλλά ο Λεωτυχίδης πρεσβεύει στην Αθήνα υπέρ της απόδοσης, χωρίς να εισακουσθεί. Ή δεν έχει ορισθεί ακόμη ο διάδοχος του Κλεομένη, ή ο Λεωνίδα έχει πάλι διαφορετική πολιτική. (VI, 85-93).

Αυτό είναι το ιστορικό πλαίσιο για την πραγματική κατανόηση της Μάχης του Μαραθώνα. Και έτσι το παρουσιάζει ο Ηρόδοτος.

Τα αποτελέσματα της συντηρητικής πολιτικής στην Σπάρτη, του παγώματος της μορφής, είναι φανερά. Η Σπάρτη διστάζει, αμφιγνωμεί, ακόμη και παραπαίει στην εξωτερική και πολεμική της πολιτική. Οι αντιγνωμίες και αντιπραξίες των βασιλέων, πέρα του προσωπικού στοιχείου, εκφράζουν τις δυο διαφορετικές στρατηγικές που αντιπαλεύουν στην ηγετική δύναμη του Ελληνικού χώρου. Αποτέλεσμα είναι η χαλάρωση της Δωρικής ενότητας του Ελληνισμού σε επίπεδο πολιτικής ιστορίας, ενώ πολιτισμικά ο Δωρισμός βγαίνει νικητής από την κρίση του 6^{ου} αιώνα. Χαρακτηριστικώτατα, η Αθήνα δωρίζει πια, ενώ ανέρχεται την κλίμακα ισχύος. Το φαινόμενο αυτό κάνει πιο περίπλοκο το πρόβλημα της Σπάρτης.

Το 490 π.Χ. ο Δαρείος στέλνει εκστρατεία στην Ελλάδα, υπό τον Δάτι και τον Αρταφέρνη, με τον σαφώς ωρισμένο σκοπό μόνο να τιμωρήσει την Αθήνα (και την Ερέτρια) για την (αρχική) τους συμμετοχή στην Ιωνική Εξέγερση. (VI, 94, 2). Παρέχεται ειδικό τεκμήριο σεβασμού στον κατ' εξοχή θεό των Ελλήνων, τον Απόλλωνα. (97 και, μετά την μάχη, 118).

Οι Πέρσες καταλαμβάνουν την Ερέτρια και αιχμαλωτίζουν τους κατοίκους για να τους μεταφέρουν στην Ασία. Κομίζουν τον Ιππία για να τον εγκαταστήσουν στην Αθήνα. Από την Ερέτρια ο Ιππίας τους οδηγεί απέναντι στον Μαραθώνα, περιοχή όπου οι Πεισιστρατίδες παραδοσιακά είχαν ισχυρά ερείσματα στον λαό. (101-102). Οι Αθηναίοι σπεύδουν και αυτοί να αμυνθούν στον Μαραθώνα. Οχυρώνονται στο τέμενος του Ηρακλή. Αλλά προτού πάνε στέλνουν επειγόντως τον ημεροδόμο Φειδιππίδη (ή Φιλιππίδη) στην Σπάρτη με έκκληση για βοήθεια. (105-106). Ο δρομεύς έφθασε στην Σπάρτη από την Αθήνα την επομένη ημέρα της αναχώρησής του. Η Σπάρτη αναβάλλει την βοήθεια για μετά την Πανσέληνο, η σελήνη όταν έφθασε ο Φειδιππίδης ήταν 9 ημερών. Η Σπάρτη εόρταζε μια από τις μεγάλες εορτές της, πιθανώς τα Κάρνεια, τα οποία όντως κρατούσαν μέχρι την πανσέληνο του μήνα. Βρισκόμαστε στον τελευταίο μήνα του καλοκαιριού, αφού η μάχη του Μαραθώνα έγινε την 6^η Βοηδρομιώνος κατά το Αττικό ημερολόγιο.

Η ιστορία επαναλαμβάνεται για τις Θερμοπύλες και στην μάχη των Πλαταιών. Οι πολεμικές επιχειρήσεις, ιδίως οι μείζονες και σημαντικές, γίνονται το καλοκαίρι, όταν η Σπάρτη εορτάζει τις παιδιές του πρωθήβη άνακτα του Κάλλους. Όπως παρατηρεί ο Ηρόδοτος με αφορμή την Σπαρτιατική ανετοιμότητα στα επείγοντα

πολεμικά των Θερμοπυλών και της Σαλαμίνας, ήσαν τα Υακίνθια με τα οποία σχόλαζαν τότε την ιερή σχολή της τελειότητας, θεωρούσαν δε το πιο σημαντικό να προσέχουν και φροντίζουν τα θέματα του θεού. (ΙΧ, 6, 2).

Έτσι ο Φειδιππίδης γυρίζει, μετά το τρέξιμό του, ουσιαστικά με άδεια χέρια από την Σπάρτη. Κομίζει για παρηγοριά το όραμα του Πανός που τον συνάντησε στο Παρθένιο όρος υπέρ την Τεγέα, του απηύθυνε τον λόγο με το όνομά του, του παραπονέθηκε ότι οι Αθηναίοι τον παραμελούν ενώ τους έχει κάνει πολλά καλά και θα τους κάνει και άλλα. Οι Αθηναίοι με την συνηθισμένη φιλοξενία τους αποδέχονται το ευοίωνο σημάδι και ιδρύουν το ιερό του Πανός υπό την Ακρόπολι. (Ηρόδοτος, VI, 105). Ο Αρκαδικός θεός στο βουνό της Αρκαδίας θυμίζει στους Αθηναίους την Πελοποννησιακή-Ιωνική καταγωγή τους. Υπάρχει συμβολισμός στην συγκρατημένη απόκριση και απόσταση της Σπάρτης, στην εκούσια προσφορά βοήθειας από την Πελοποννησιακή ρίζα του Ιωνικού και Αττικού. Και αυτήν την συμβολική αντίθεση υπονοεί ο Ηρόδοτος με την διήγησή του.

Αλλά στον Μαραθώνα τα πράγματα επείγουν, ο ανελέητος χρόνος πιέζει. Ο Μιλτιάδης έχει συλλάβει την πραγματική κατάσταση. Οι Πέρσες περιμένουν και δεν επιτίθενται, γιατί υπολογίζουν στον εκούσιο Μηδισμό του Αθηναϊκού λαού. Ο Ιππίας είναι ακόμη δημοφιλής σε μερίδα του δήμου. Με την Σπαρτιατική αναβολή, που μπορεί να είναι άρνηση υπό όρους (εντεύθεν του Ισθμού, όπως το 500 π.Χ. οι Λακεδαιμόνιοι εδογματίσαν εντεύθεν του Αιγαίου – και υπήρχαν σημάδια προς αυτήν την κατεύθυνση), οι γνώμες των 10 Αθηναίων στρατηγών στον Μαραθώνα διχάζονται. (109-110). Οι μεν κρίνουν ότι πρέπει να μην ριψοκινδυνέψουν, να αναβληθεί η μάχη μέχρι τουλάχιστον την Σπαρτιατική επικουρία. Σε αυτούς μπορεί να ανήκει και κάποιος που

δεν επιθυμεί πόλεμο με τους Πέρσες για τον Ιππία. Η Αθήνα θα σωθεί αν δεχθεί τον Ιππία, είχε προείπει η Περσική πλευρά. Οι άλλοι, αβέβαιοι για το τι ακριβώς σημαίνει η άρνηση άμεσης βοήθειας από την Σπάρτη, προκρίνουν των υπέρ όλων κίνδυνο. **Σημειωτέον ότι καμμιά άλλη Ελληνική πόλη δεν βοηθεί τους Αθηναίους στην κρισιμώτερη περίπτωση της μετατυραννικής εποχής της.** Εκτός των Πλαταιών – για ειδικό λόγο αντιδικίας υπαρξιακής της πόλης προς τους υπόλοιπους Βοιωτούς. **Δεν αφορά το θέμα τους υπόλοιπους Έλληνες, η Περσική αυτοκρατορία έχει ζήτημα με την Αθήνα. Δεν εμπλέκεται άλλος – εκτός του ηγεμόνα της Ελλάδος, της Σπάρτης. Πως θα το δει το πράγμα η πρωτεύουσα πόλη;**

Τα άμεσα επακολουθήσαντα γεγονότα μετά την μάχη δείχνουν την ορθότητα της ανάλυσης του Μιλτιάδη. (115-116). Πλην επτά πλοίων που έχασαν οι Πέρσες εισήλθαν στον στόλο τους, πήραν τους αιχμαλώτους Ερετριείς που είχαν αφήσει σε παρακείμενο νησίδιο, και αντί να φύγουν, περιέπλευσαν το Σούνιο για να προλάβουν να παρουσιασθούν στον Πειραιά, με πιθανώτερο σκοπό να κινηθεί ο λαός της Αθήνας υπέρ του Ιππία και κατά των νεωτερισμών της μετατυραννικής κατάστασης χωρίς την ανάγκη μάχης. Μια ασπίδα σηκώθηκε και άστραψε πάνω σε λόφο ενώ οι Πέρσες ήσαν ήδη στα πλοία, σαν σύνθημα για την επιχείρηση. Ο Αθηναϊκός στρατός έτρεξε όσο γρηγορώτερα μπορούσε και πρόλαβε να φθάσει στην Αθήνα και να στρατοπεδεύσει στο Ηράκλειο του Κυνοσάργους πριν φανεί ο Περσικός στόλος στο Φάληρο. Στην Αθήνα λέγανε ότι οι Αλκμεωνίδες σήκωσαν την ασπίδα δίνοντας το σύνθημα. Ο Ηρόδοτος επιχειρηματολογεί δια μακρών (121 και εξής) για το απίθανο της υπόθεσης, επιβεβαιώνοντας όμως ότι το σύνθημα της ασπίδας είναι πραγματικό γεγονός. Η εικόνα είναι σύνθετη. Ο Μιλτιάδης, της ολιγαρχικής μερίδας, είχε

μεγάλες αντιπάθειες και εχθρότητες στην Αθήνα. Πριν γίνει στρατηγός είχε αθωωθεί σε δίκη για τυραννίδα στην Χερσόνησο με ποινή θάνατο (104). Μετά την μάχη καταδικάστηκε για άλλη υπόθεση. Και στους συνεχείς οστρακισμούς την δεκαετία μετά το 490 π.Χ. υπάρχει και Αλκμαιωνίδης όπως και τυραννόφιλος. Δεν αποκλείεται η κοινή γνώμη να έχει δίκιο. Πιθανώτερο να έγινε συνεννόηση με κάποιο ισχυρό πρόσωπο του φιλοτυραννικού κόμματος. Πάντως ο Μιλτιάδης ήξερε τι έλεγε στον πολέμαρχο.

Ο Μιλτιάδης, όπως και ο Θεμιστοκλής, εκφράζουν το πνεύμα της ανερχόμενης δύναμης που το προφανές πεπρωμένο της είναι για ψηλά. Απαντούν στην πρόκληση του κάθε καιρού ανεβάζοντας τον τόνο και το διακύβευμα. Καλύτερα να κερδίσουμε μόνοι. Και πείθει τον πολέμαρχο Καλλίμαχο ότι αν δεν δώσουν άμεσα μάχη, ο φόβος είναι ότι ο δήμος θα μηδίσει χωρίς μάχη. 5-5 είναι διχασμένοι οι στρατηγοί. Ο Καλλίμαχος προστίθεται στην γνώμη του Μιλτιάδη.

Ο κύβος ερρίφθη για την Αθήνα.

Η νίκη των Αθηναίων μόνων στον Μαραθώνα θα καθορίσει τις εξελίξεις στον 5^ο αιώνα.

Και η Σπάρτη;

Την τρίτη ημέρα μετά την πανσέληνο, ήλθε σώμα 2000 Σπαρτιατών. Δεν είχαν στρατηγό βασιλέα, και ο Ηρόδοτος δεν αναφέρει ποιος ήταν ο αρχηγός – ενώ κανονικά φροντίζει να σημειώνει τέτοια πράγματα. Πρόκειται για ελάχισσα προσπάθεια. Για να πεισθούν σε όσα τους είπαν οι Αθηναίοι επεθύμησαν να δουν το πεδίο της μάχης με τους

νεκρούς Πέρσες. Πήγαν στον Μαραθώνα, είπαν μπράβο στους Αθηναίους επαινώντας το έργο των, και γύρισαν πίσω. Έτσι απλά. (120).

Η Σπάρτη δεν θριαμβεύει στον χρόνο. Για να θριαμβεύσεις πρέπει να πάθεις. Θριαμβεύει ο Διόνυσος, που όμως και διαμελίζεται, αφού Διόνυσος και Άδης είναι το ίδιο. Σταυρός και Ανάσταση πάνε μαζί. Ο Απόλλων είναι επέκεινα πάθους και θριάμβου, υπέρ το γίγνεσθαι του χρόνου, αιώνιο φως της τελειότητας, ο πρωθήβης του Κάλλους.

Η Σπάρτη δεν είναι τίποτα χωρίς τον Απόλλωνα. Είναι πάνω από τα πάντα με αυτόν.

ΣΗΜ.

Ο Φειδιππίδης έτρεξε 1140 στάδια, Plinius, Nat. Hist., VII, 84 (1240 εσφαλμένα στον Solinus, 7D Salmasius), περί τα 205,2 km, κατά τις αρχαίες συντομευμένες ως προς σήμερα οδούς. [Τα 1500 της Σούδας, s.v. Ιππίας (Α) είναι εσφαλμένα, όπως και η αναφορά ότι τα διέτρεξε σε μια νύχτα – οι ημεροδρόμοι εξ άλλου δεν έτρεχαν νύχτα]. Έφθασε Σπάρτη την επομένη ημέρα από αυτήν που ξεκίνησε, με ανάπαυση την νύχτα. Ο Λακεδαιμόνιος Άνυστις (και ο Φιλωνίδης του Μ. Αλεξάνδρου) διέτρεξαν το διάστημα από Σικυώνα στην Ολυμπία μέσα στην ίδια μέρα, μια απόσταση 1305 σταδίων (Plinius VII, 84) ή 1200 (Plinius II, 181; Solinus, 7D Salmasius). Λαμβάνοντας την μικρότερη μέτρηση προκύπτει απόσταση 216 km.

Ο Φειδιππίδης δεν σημαίνει τίποτα για την Σπάρτη. Έφυγε με άδεια χέρια. Ο Λακεδαιμόνιος Άνυστις πρέπει να τιμάται ως ο ταχύτερος άνθρωπος πολύ μεγάλων αποστάσεων.

Τάχιστος πάντως καταγράφεται ο Αργεῖος Αγεύς. Νίκησε στον δόλιχο την 113^η Ολυμπιάδα (328 π.Χ.), και ανήγγειλε την ίδια μέρα την νίκη του αυτοπροσώπως στην πατρίδα του το Άργος. (Sextus Iulius Africanus, Ολυμπιάδων Αναγραφή, p. 67 Rudgers).

I

Οι Spandidos Publications
και η **World Academy of Sciences**

διοργανώνουν στην Σπάρτη 10-12 Οκτωβρίου το

24th World Congress on Advances in Oncology

και το

24th International Symposium on Molecular Medicine.

Στα πλαίσια των διοργανώσεων αυτών θα μιλήσω την Πέμπτη, 7.15 μ.μ.
με θέμα:

The Spartan Miracle and World History

Οι συνεδριάσεις γίνονται στο **Mystras Grand Palace Resort**

II

Την Κυριακή 13 Οκτωβρίου, στις 8.30 το βράδυ, θα έχουμε μια από τις μεσοπεριοδικές συναντήσεις της Σπάρτης.

Θα διαπραγματευθώ την μορφή και το νόημα της ιστορίας της Σπάρτης κατά την περίοδο από την εφορεία του Χίλωνος (556 π.Χ.) μέχρι την μάχη των Λεύκτρων (371 π.Χ.).

Θεματικός τίτλος της ομιλίας μου θα είναι:

Η Χωλή Βασιλεία

Από τον Σοφό Χίλωνα στον Φρόνιμο Αγησίλαο

Η ομιλία θα πραγματοποιηθεί στην φιλόξενη Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγου 97

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.